

Maria Biolik

Nazwa Wadąg : ze studiów nad hydronimią Warmii

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 3, 177-182

1991

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Maria Biolik

Nazwa Wadąg. Ze studiów nad hydronimią Warmii

Nazwę Wadąg noszą dziś trzy obiekty położone w pobliżu Olsztyna. Rzeka, prawy dopływ Łyny, nazywana tak w dolnym biegu, na odcinku między jeziorem Wadąg a rzeką Łyną. Jezioro Wadąg, o powierzchni około 468 ha, leżące na północ od Olsztyna, między wsiami Myki, Szypry, Słupy i Barczewko oraz wieś leżąca nad rzeką Wadąg, między Zalbkami i Kieźlinami, w gminie Dywity. Wszystkie obiekty mają stare zapisy historyczne, sięgające XIV w.

Nazwę rzeki zapisano po raz pierwszy prawdopodobnie między 1328 a 1355 r. w dokumencie dotyczącym wsi Dywity w formie: „*zwischen Wadangenvlys, Alna und dem See Dewythen*” (PUB V nr 347, s. 197¹). Potem nazwę spotykamy w dokumencie nadania 10 włók i młyna na rzece Wadąg, por.: *in Riuo qui vocatur Wadangenulis* (CDW I nr 286, s. 470²), wystawiony 10 listopada 1337 r. w Lidzbarku Warmińskim oraz w dokumentach lokacyjnych Olsztyna i wsi Dywity. Przywilej lokacyjny Olsztyna został wystawiony 31 października 1353 r. we Fromborku. Czytamy w nim, że granice miasta sięgają do rzeki Wadąg i miejsca, gdzie wpływa ona do Łyny, por.: *vbi fluuius Vadangensflys influit alnam* (CDW II nr 202, s. 202). Wieś Dywity założono na mocy przywileju z 5 października 1366 r., wystawionego w Braniewie, na terenie między rzeką Łyną i Wadąg, por.: *inter fluuios Wadangenvlys et Alnam* (CDW II nr 403, s. 415). Nazwę rzeki zapisano też na mapie Hennenbergera, por.: 1576 r. *Wadang fl.* (M 4³), *Wadang fl.* (OK 291⁴); 1629 *Wadang fl.* (M 46⁵), na mapie Schröttera, por.: ok. 1790 *Wadang Fl.* (Srt XVII⁶) oraz na mapach późniejszych, por.: 1868 r. *Wadang Fl.* (M 42⁷), 1877 *Wadang Fl.* (M 17⁸), idt. G. Leyding

1 PUB z podaniem tomu, numeru dokumentu i strony: Preussisches Urkundenbuch, Bd. 2, hrsg. M. Hein und E. Maschke, Königsberg 1932, Bd. 5, hrsg. von H. Koeppen, Marburg 1969.

2 CDW z podaniem tomu, numeru dokumentu i strony: *Codex diplomaticus Warmiensis oder Regesten und Urkunden zur Geschichte Ermlands*, Bd. 1, hrsg. von C. P. Woelky, J. M. Saage, Mainz 1860, Bd. 2, hrsg. von C. P. Woelky, J. M. Saage, Mainz 1864, Bd. 3, hrsg. von C. P. Woelky, Braunsberg und Leipzig 1874, Bd. 4, hrsg. von V. Röhrich, F. Liedke, H. Schmauch, Braunsberg 1935.

3 M 4 — mapa: Caspar Hennenberger's, *Grosse Landtafel von Preussen in 9 Blättern, Erste Ausgabe vom Jahre 1576*, Königsberg. Mapa pochodzi ze zbiorów kartograficznych PAN, oddział w Gdańsku, gdzie nosi sygnaturę Mb II 4.

4 OK 291 — mapa: *Prussia Accuarie descripta a Caspara Hennenberg*, Königsberg 1576. Jest to sygnatura mapy w zbiorach kartograficznych OBN Olsztyn.

5 M 46 — mapa: *Prussiae. Das ist (des Landes zu Preussen) welches das Herrlichste Theil Sarmatiae Europae Eigenliche und wahrhafte Beschreibung. Casparum Hennenbergerum*, Königsberg 1629. Jest to sygnatura mapy w Archiwum Diecezjalnym w Olsztynie.

6 Srt XVII — mapa: Schrötter, *Karte von Ostpreussen nebst Preussisch Litauen und Westpreussen nebst des Netzedistrict*, Berlin 1803—1810. (Mapa w skali 1 : 150 000, sporządzona ok. 1790 r. w zbiorach kartograficznych PAN — Oddział w Gdańsku).

7 M 42 — mapa: *Karte des Deutschen Reiches*, Arkusz 134, *Allenstein* 1868, skala 1 : 100 000. W zbiorach Archiwum Diecezjalnego w Olsztynie.

8 M 17 — mapa: *Bezirke Königsberg*. Skala 1 : 100 000, 1877. Mapa w zbiorach Archiwum Diecezjalnego w Olsztynie.

w 1924 r. nazwę tę zapisał w formie *Wodajska Struga* (por. Ley 223⁹), w 1951 r. rzeka otrzymała oficjalną nazwę *Wadąg* nadaną przez Komisję Ustalania Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych (dalej Komisja UN), por. *Wadąg*, za niem. *Wadang* (Rospond 345¹⁰) i jest ona powszechnie używana przez mieszkańców Olsztyna i okolicznych wsi, por. 1964 r. *Wadąg* (Mp 25¹¹), 1983 *Wadąg* (PHP I 870¹²).

Nazwę jeziora Wadąg spotykamy w dokumentach od 1337 r., por. *in lacu Wadangen* (CDW I nr 282, s. 465). W r. 1348 nazwę tę, zapisano w dokumencie lokacyjnym wsi Kieźliny, kiedy nadano 30 włók w pobliżu jeziora Wadąg, por. *prope lacum Wadangen* (CDW II nr 125, s. 129). W r. 1349 w nadaniu dóbr Maruny w pobliżu Barczewa, por. *in lacu Wadangen* (CDW II nr 141, s. 143), następnie w 1364 r. w przywileju lokacyjnym Barczewa, por. *in lacubus Pisse et Wadange* (CDW II nr 368, s. 381). Nazwę jeziora Wadąg, zapisano też w dokumencie dotyczącym wsi Słupy, wystawionym 26 stycznia 1374 r., por. *circa lacum Wadangen* (CDW II nr 487, s. 499), w przywileju lokacyjnym Barczewka, wystawionym 9 czerwca 1376 r. w Lidzbarku Warmińskim, por. *in lacu Wadangen* (CDW III nr 14, s. 11) oraz w zeznaniu świadka rycerza Johanna von Leissen o granicy między biskupstwem a Kapitułą Warmińską, spisany 21 stycznia 1388 r., por. *ad lacum Wadangen; dem Sehe Wadangen* (CDW III nr 218, s. 178). Zapis nazwy jeziora z r. 1399 podaje G. Gerullis, por. *Wadangen* (Ger 191¹³) spotykamy go jeszcze w nadaniu Konwentowi Minorytów z Barczewa (Minoriten — Konvent) łąki i prawa do połowu ryb w jeziorze Wadąg, por. *in lacu nostro dicto Wadangen* (CDW III nr 350, s. 317). Dokument ten został wystawiony 12 maja 1400 r. w Barczewie (Wartenburg). Nazwę jeziora Wadąg znajdujemy też na mapach, por. 1576 *Wadang S.* (OK 291, M 4), 1629 *Wadang S.* (M 46), poł. XVII w. *Wadang* (Obłąk 561¹⁴), ok. 1700 *Wadang S.* (M 25¹⁵), 1755 *Wadung See* (End¹⁶), 1763 *Wadung See* (M 1¹⁷), 1775 *Wadung See* (M 146¹⁸), ok. 1790 *Wadang See* (Srt XVII), pocz. XX w. *Wadang See* (M 2¹⁹), 1868 *Wadang See* (M 42) oraz w spisie jezior i stawów w komornictwie Warmii Biskupiej z końca XVI w., por. *Wadang* (Spis 273²⁰) jak również w wykazie posiadłości Księstwa Warmińskiego z 1656 r., por. *Wadanck* (Kolberg 262²¹). O nazwie jeziora Wadąg pisał też ks. Walenty Barczewski w *Geografii polskiej Warmii*, wydanej w 1917 r., por. *Wadąg czyli Starowartemborskie* (GW²²). Nazwę jeziora zapisał też w 1924 r. G. Leyding jako *Wadąg* (por. Ley 224) i formę tę jako powszechnie obowiązującą zatwierdzono w 1951 r., por. *Wadąg*, niem. *Wadang See* (Rospond 345).

Wieś Wadąg została założona na mocy przywileju z 10 października 1337 r.,

⁹ Ley z podaniem numeru strony: G. Leyding, *Słownik nazw miejscowych okręgu mazurskiego*. Cz. 2. *Nazwy fizjograficzne* (zlokalizowane), Poznań 1959.

¹⁰ Por. S. Rospond, *Słownik nazw geograficznych Polski zachodniej i północnej według uchwał KUNM*, Cz. I, Wrocław 1951.

¹¹ Mp 25 — mapa województwa olsztyńskiego, Warszawa 1964, skala 1 : 25 000.

¹² PMP I: *Podział Hydrograficzny Polski, Część 1. Zestawienie liczbowo-opisowe*, Warszawa 1983.

¹³ Ger z podaniem numeru strony: G. Gerullis, *Die altpreussischen Ortsnamen*, Berlin und Leipzig 1922.

¹⁴ Skrót Obłąk z podaniem numeru strony: J. Obłąk, *Mapa komornictwa olsztyńskiego z XVII wieku*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie, 1961, ss. 558—562.

¹⁵ M 25: *Prussia nova tabula*, ok. 1700 r. W zbiorach Archiwum Diecezjalnego w Olsztynie.

¹⁶ Por. Joannes Fridericus Endersch, *Tabula Geographica Episcopatum Warmiensen in Prussia exhibens Heilsberg, solta habitatio Episcopalis, longitudinem 36 gradum et 16 minutorum ab insula Ferro numerat*, 1755 rok.

¹⁷ M 1 — mapa: Jan Władysław Suchodolski, *Regnum Borussiae episcopatus Warmiensis patatinatus Mariae eburgensis et Culmensis cum territorio Dantiscano et ichnographia urbis Regiomantis*, Ber (lin) 1763. Mapa ze zbiorów PAN, oddział w Gdańsku.

¹⁸ Mapa: *Tabula Regni Borussiae-Borussiam Orientalem exhibens*, 1775.

¹⁹ M 2 — mapa: *Charte von Preussen, Warschau, Galizien, Ungaren, Croatiën Slavonien, Weimar*, pocz. XIX wieku, skala 1 : 175 000. W zbiorach PAN, oddział w Gdańsku, tam sygnatura MB 826.

²⁰ Spis z podaniem numeru strony: G. Leyding, J. Małłek, J. Maciejewski, *Spis jezior i stawów w komornictwie Warmii Biskupiej z końca XVI wieku*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie, 1968, z. 2, ss. 263—276.

²¹ J. Kolberg, *Summarisches Verzeichniss des Fürstenthums Ermland 1656*, Zeitschrift für die Geschichte und Alterthumskunde Ermlands, Bd. 7, 1880, ss. 177—300.

²² GW z podaniem numeru strony: W. Barczewski, *Geografia polskiej Warmii*, 1917.

dotyczącego nadania 10 włók ziemi i młyna na rzece Wadąg. Napis na dokumencie informuje, że chodzi tu o: *Super molendino et villa Wadangen* (por. CDW I nr 286, s. 470). Zapis nazwy w formie: *circa Molendinum Wadangenvlies* spotykamy w przywileju na 30 włók nadanych Nicolausowi von Wopen z 12 listopada 1366 r., następnie w dokumencie z 10 września 1421 r., który dotyczy ponownego nadania przywileju młynarzowi w Wadągu: *in Wadangen* (por. CDW III nr 577, s. 574) i w trzech dokumentach dotyczących młyna w Wadągu z czerwca 1429 r., por.: *von der mole und wasser czu Wadangen* (CDW IV nr 280, s. 313); *quod molendinum Wadangen* (CDW IV nr 283, s. 316); *molendini Wadang* (CDW IV nr 285, s. 320). W XV w. nazwę wsi zapisano jeszcze w latach 1462—1463 jako: *et villis Wadang* (SRW 40²³). Nazwę wsi Wadąg zapisał też M. Kopernik, jako administrator dóbr kapituły warmińskiej w tzw. *Lokacji lanów opuszczonych* w 1517 r., por.: *Frederich in Vadang*²⁴, spotykamy ją również w *Rewizji lanów warmińskich* z 1615 r. w formie: *Wadang*²⁵ oraz na licznych mapach, por.: 1755 *Wadung* (End), 1763 *Wadang* (M 1), ok. 1790 *Wadang* (Srt XVII), itd. i wykazach nazw, por. 1785 *Wadung* (Gold 254²⁶), 1820 *Wadang* Wald 165²⁷. Pod koniec XIX w. nazwę wsi Wadąg zapisano w *Słowniku geograficznym Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* w formie polskiej, por. 1892 *Wadąg* (SG XII 879²⁸). Obok tej formy przez cały czas funkcjonowała forma niemiecka *Wadang*, aż do oficjalnego zatwierdzenia nazwy polskiej przez Komisje UN w 1951 r., por. *Wadąg*, niem. *Wadang* (Rospond 345). Nazwę Wadąg podaje też najnowszy spis miejscowości w Polsce, por. 1982 *Wadąg* (SM III 509²⁹).

Trzy obiekty mają podobne zapisy historyczne i leżą w bezpośrednim sąsiedztwie. Rzeka Wadąg, przepływa przez jezioro Wadąg, a nad nią zbudowano młyn i wieś Wadąg. Nazwę rzeki do XVI w. zapisywano jako: *Wadangenvlys*, *Wadangenulis*, *Vadangenflys*, w formie zrostu, z niemieckim członem *-vlys*, *-ulis*, *-flys*, dziś *Fliess* 'rzeka, strumień', dodanym do części *Wadangen-*. Nazwę jeziora zapisywano jako: *Wadangen*, *Wadange* i wsi jako *Wadangen*, *Wadangenvlies*, *Wadang*. Nazwa młyna i wsi jest nazwą wtórną od nazwy rzeki i jeziora Wadąg. Świadczą o tym zapisy nazwy wsi, równe zapisom nazwy rzeki lub jeziora, i to, że nazwa wsi pojawia się w dokumentach później niż nazwy obiektów wodnych. W dokumencie z 1337 r. jest mowa o młynie i 10 włókach ziemi nad rzeką Wadąg, a dopiero z późniejszego nadpisu dowiadujemy się, że chodzi tu o wieś Wadąg. Prawdopodobnie nazwę młyna i wsi utworzono od nazwy rzeki, w której pominięto człon *-fliess* odnoszący się bezpośrednio do nazwy wodnej. W dokumencie z 1366 r. człon ten zachowano, nazwa młyna jest równa nazwie rzeki a w nazwie młyna i wsi zapisanej jako *Wadang* między 1462 a 1463 r. pominięto cząstkę *-fliess*, jak również i niemiecką końcówkę fleksyjną *-en*. Nazwa rzeki zapisana w XIV w. jako *Wadangenvlys*, *Wadangenulis*, *Vadangenflys* jest hybrydą, utworzoną w formie zrostu z pierwszym członem *Wadangen*, rozszerzonym niemiecką końcówką *-en* i drugim członem niemieckim, równym dzisiejszemu rzeczownikowi niemieckiemu *Fliess*. Nazwa jeziora zapisana jako *Wadangen*, *Wadange* jest niemiecką substytucją nazwy pruskiej, którą dostosowano do systemu języka niemieckiego końcówką fleksyjną *-en*, *-e*. Nie wiadomo w jakiej formie fleksyjnej występowała pierwotna nazwa pruska, ponieważ jej końcówka fleksyjna została zastąpiona końcówką niemiecką. Zapis nazwy *Wadange* może być dolnoniemiec-

23 SRW z podaniem numeru strony: *Scriptores Rerum Warmiensium*, hrsg. C. P. Woelky, Braunsberg 1880.

24 Mikołaja Kopernika «*Lokacja lanów opuszczonych*», wyd. M. Biskup, Olsztyn 1970.

25 Z. Guldón, J. Powierski, *Rewizja lanów warmińskich z 1615 r.*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie, 1970, z. 2, ss. 246—281.

26 J. F. Goldbeck, *Verständige Topographie des Königreich Preussen*, Erster Theil, 1875, Hamburg 1967.

27 S. G. Wald, *Topographische Uebersicht der Verwaltungs Bezirke der Königlichen Preussischen Regierung zu Königsburg in Preussen*, Königsberg 1820.

28 SG z podaniem tomu i strony: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Walewskiego, t. 1—15, Warszawa 1880—1902.

29 SM z podaniem tomu i strony: *Wykaz urzędowych nazw miejscowości w Polsce*, t. 3, Warszawa 1982.

kim odpowiednikiem górnioniemieckiego *Wadangen*, ale nie można również wykluczyć, że zapis ten kontynuuje wcześniejszą formę pruską. Jeżeli przyjmiemy, że wygłosowe *e* w substytucyjnych zapisach niemieckich oddaje pruską końcówkę *-ē*, mianownika liczby pojedynczej rodzaju żeńskiego deklinacji *-ē* tematowej, wtedy pruską nazwę wodną można zrekonstruować jako **Wadangē*. W rekonstrukcji tej wygłosowe *-ē* jest końcówką fleksyjną, częśćka *-ang-* sufiksem, a rdzeniem częśćka nagłosowa *Wad-*. Nazwa jeziora i rzeki zapisywana od XVI w. w formie *Wadang* i nazwa polska używana w rodzaju męskim mogą wskazywać jednak również rodzaj ten w pierwotnej nazwie pruskiej. Nazwy jezior w językach bałtyckich: lotewskim i litewskim często występują w rodzaju męskim. Możliwa więc, jest rekonstrukcja nazwy w formie **Wadangis*, z końcówką *-is* mianownika rodzaju męskiego, pruskiej deklinacji *-o-* tematowej. Nie można też wykluczyć możliwości, że pruska nazwa rzeki używana była w rodzaju żeńskim a jeziora w rodzaju męskim.

O nazwie Wadąg pisał G. Gerullis w pracy *Die altpreussischen Ortsnamen*. Zaliczył ją do nazw staropruskich i zestawił z nazwą rzeki *Vadā* wymienioną przez K. Būgę³⁰ oraz połączył z litewskim *vedū* 'prowadzić' lub polskim wyrazem *woda*. Swoje poglądy, dotyczące nazwy Wadąg, umieścił w nawiasie i opatrzył znakiem zapytania, jako niepewne. Nazwę jeziora, rzeki i wsi Wadąg omawia też A. Steffen w artykule *Przyczynki językoznawcze z Warmii*³¹. Autor rekonstruuje nazwę w formie **Wandang*, przypuszczając, że została ona utworzona od staropruskiego *wand-* 'woda', zapisanego jako *wunda*, *unds* 'woda', które porównuje z litewskim *vand-uō* 'woda'. W rekonstrukcji tej rdzeń **Wand-* został rozszerzony sufiksem *-ang-*, utworzonym pod wpływem wymowy polskiej z wcześniejszego *-ing-*. Według autora forma pruska *Wadang* mogła powstać z pierwotnego *Wandang* w wyniku dysymilacji dwóch spółgłosek *n* na odległość. A. Steffen pisze też, że część Jeziora Wadęskiego (dziś Wadąg) nosi nazwę *Wandmelek* a część jeziora Ukiel — *Andmelek*. Te dwie nazwy, autor zestawia z litewskim wyrazem *vandenelis* 'jeziorko, mała woda', uważając, że oznaczają one 'małą wodę' na jeziorze Wadąg w stosunku do całego jeziora, związanego z nazwą 'woda (duża)' i na jeziorze Ukiel. O nazwie Wadąg, pisze też A. Pospiszylowa w artykule *Nazwy pruskie na mapie komornictwa olsztyńskiego z XVII wieku*³². Autorka uważa, że nazwa miejscowa jest ponowionym hydronimem, który można zrekonstruować jako **Wundangs* lub **Wūdangs* i porównać z pie. *au(e)-*, *aued-* 'fliessen, befeuchten', z pruskim *wundan*, *unds*, litewskim *wanduō* 'Wasser' oraz zestawić z litewskimi hydronimami *Wañdupe*, *Wandēle*. Ponieważ w zapisach nazwy występuje konsekwentnie częśćka *Wad-* a nie *wand-*, *wund-*, *wud-*, *wand-* lub inna A. Pospiszylowa przypuszcza, że częśćka ta została zapisana pod wpływem polskiego odpowiednika *woda* a przejście *un* w *ū* dokonano się na gruncie pruskim, bądź też odpowiednikiem samlandzkiego i pomezkańskiego *und-*, *wund-* było południowopruskie *wad-*.

W toponimii pruskiej występują nazwy z rdzeniem *wad-* jak i nazwy z rdzeniem *wund-*, *und-*, *wand-*, tym który tkwi w pomezkańskim *wundan* 'woda'. Pruski rdzeń *wad-* można zrekonstruować w nazwie zapisanej w 1312 r. jako *Wadekin*, obiektu w pobliżu Marwicy w byłym powiecie Pasłęk, w nazwie zapisanej w 1419 r. jako *Wadunethen*, *Wodunethen* w okręgu Sątoczna powiecie Kętrzyn (por. Ger 191) oraz w nazwie wsi Wodziany w powiecie morąskim, zapisanej jako: 1350 *Wodieyn*, ok. 1400 *Wodigeyn*, 1419 *Woydieen*, jak również w nazwie miejscowości położonej dzisiaj na terenie ZSRR, dawniej niem. Rettauen w okręgu Friedland, por. 1337 *Wodunythen*, 1351—1352 *Wadunikin* (Ger

30 K. Būga, *Rinkiniai raštai*, t. 1, Vilnius 1958, s. 507.

31 A. Steffen, *Przyczynki językoznawcze z Warmii*. 3. *Pochodzenie nazwy Wadąg*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie, 1961, z. 2, ss. 289—290.

32 A. Pospiszylowa, *Nazwy pruskie na mapie komornictwa olsztyńskiego z XVII wieku*, Acta Baltico-Slavica, t. 15, 1983, ss. 243—269, tu 249.

205). Pruski rdzeń *wand-* lub *wund-*, *und-* występuje w nazwie jeziora, ok. 26 ha, dziś Wandowo, dawniej pruskie *Wandawō, na skraju wsi Wandowo w powiecie kwidzyńskim³³, w dzisiejszej nazwie wsi Wandajny w powiecie kętrzyńskim, por. 1418 *Wandeyen* (*Wandeyen); 1449 *Wendeynen*; 1489 *Wenden* (Ger 194), w pruskiej nazwie jeziora *Wandijeinis w pobliżu Miłakowa i rzeki Pasłęki, por. zapisy 1314 *Wandeyn*, *Wandeyn*, *Wandieyn* (Ger 194), 1315 *iuxta lacum Wandyn factum* (PUB II nr 134, s. 87); 1315 *czu dem zehe Wandeyn* (PUB II nr 135, s. 89) oraz w nazwie miejscowości położonej dziś na terenie Związku Radzieckiego, dawniej niem. *Wonditten* w okręgu Iławki Pruskiej, por. zapisy: 1419 *Wondithen*, 1423 *Wundithen* jak również w nazwie wsi, zapisanej jako: 1284 *Wundilauches*, *Windelauchs*, *Windelauches*, położonej dziś na terenie Związku Radzieckiego w rejonie Królewca, dawniej niem. *Wundlaken* (Kr. Königsberg) (Ger 210).

W nazwie dzisiejszego jeziora i rzeki Wadąg, występuje konsekwentnie we wszystkich zapisach nazw, pruski rdzeń *Wad-* poświadczony też w podanych wyżej toponimach pruskich. Nie ma potrzeby szukania związków nazwy Wadąg z pruskim odpowiednikiem polskiego wyrazu woda i poprawiania tak jednolicie zapisywanej nazwy tym bardziej, że trzeba by udowodnić jeszcze na podstawie innych nazw pruskich lub wyrazów popolitych, że zapisywany przez Niemców rdzeń *Wad-* może oznaczać pruskie *Wūd-*, **Wund-* czy *Wand-*. Nazwy wodne z rdzeniem *Wad-* występują na Litwie, por. rzeki *Vadā*, *Vādas*, *Vādē*, *Vadavē*, *Vaduvā*, *Vadvā*, i jeziora *Vadinis*, *Vadinēlis*, *Vadōkšnas* (LHEŻ 357³⁴). A. Vanagas podane wyżej nazwy litewskie łączy z wyrazem *vādē* 'sucha bruzda; suche koryto, które po dużych deszczach staje się rzeką', dopuszczając też możliwość związku z litewskim *vadā* 'ugór, pustka, puste miejsce w lesie' i lotewskim *vada* 'dobra do sianokosów łąka; polana, bez drzew, puste miejsce w lesie' oraz zestawia z litewskimi nazwami rzek *Vadaksnis*, *Vadakstā*, *Vadukstā*, *Vadaktā* *Vadakstis*, *Vadaktā* itd., które wiąże z litewskim wyrazem *vādaksnis*³⁵ 'zakola rzeki, kręte odnogi, które w czasie deszczów i powodzi zalewa woda; miejsca, które zalewa woda' (LHEŻ 358).

Nie wiadomo, jakie było znaczenie staropruskiego rdzenia *wad-*, ale ponieważ w przypadku rzeki i jeziora Wadąg, tkwiło ono w nazwie wodnej, nie mogło zbytnio odbiegać od znaczenia tego samego pierwiastka, tkwiącego w hydronimach litewskich. Należy więc przyjąć, że Prusowie używali wyrazu *wadā, *wadis lub podobnego, który zachował się w nazwie wodnej rzeki i jeziora *Wad-ang-is. W przypadku nazw miejscowych, znaczenie rdzenia *Wad-* mogło być związane z jakimś pruskim wyrazem, któremu odpowiadał litewski wyraz *vadā* 'ugór, pustka, polana' i lotewski *vada* 'dobra do sianokosów łąka; polana'. Każdą nazwę pruską należy analizować oddzielnie, zwracając uwagę na jej topografię, czas powstania i zapisy historyczne.

Pruska nazwa *Wadangis jest nazwą topograficzną. Określa ukształtowanie i wygląd terenu, mówi o naturalnych właściwościach krajobrazu. Oba obiekty wodne mają krętą linię brzegową. Jezioro ma kształt nieregularny, składa się z trzech wielkich zatok i wielu mniejszych zatoczek i zakoli. Rzeka płynie krętym korytem, leżącym w głębokim wąwozie. W czasie suszy poziom wody w jeziorze i rzece mógł ulegać znacznemu obniżeniu, odsłaniając przy brzegach szerokie plaże czy łąki, które w czasie wiosennych powodzi czy długotrwałych opadów były zalewane wodą. Prusowie nazwą *Wadangis określali prawdopodobnie najpierw jezioro, potem nazwę tę przeniesiono na rzekę, ponieważ ta nosi ją tylko w swoim dolnym biegu, na odcinku między jeziorem a Łyną, do której wpływa. W górnym biegu, nazywana jest Kanalem Dymerskim lub rzeką Dymier, dalej rzeką Dadaj (między jeziorem Dadaj a jeziorem Pisz) i Pisz (między jeziorem Pisz

³³ H. Górniewicz, *Toponimia Powiśla Gdańskiego*, Pomorskie Monografie Toponomastyczne, Gdańsk 1980, nr 4, s. 271.

³⁴ LHEŻ z podaniem numeru strony: A. Vanagas, *Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas*, Vilnius 1981, s. 357.

³⁵ Por. też E. Fraenkel, *Litauisches Etymologisches, Wörterbuch*, Göttingen 1965, s. 1176.

a jeziorem Wadąg). Wszystkie nazwy górnego i środkowego biegu rzeki, zostały utworzone od nazw jezior, tak mogło być też i w przypadku nazwy Wadąg.

Od XVI w. wszystkie omawiane obiekty: rzeka, jezioro i wieś, nosiły jedną nazwę, zapisywaną jako *Wadang*, *Wadang See*, *Wadang Fließ* z drugim członem niemieckim. W XVI—XVII w. ustaliła się też zapewne polska forma *Wadąg*, ponieważ w tym czasie na tym terenie mieszkało bardzo dużo ludności polskiej. Nazwa ta została utworzona w wyniku substytucji fonetycznej nazwy pruskiej **Wadangis* lub niemieckiej *Wadang*, z polską samogłoską nosową *a* za *an* i dostosowana pod względem morfologicznym do nazw rodzaju męskiego.

Wnioski:

— *Wadąg* jest nazwą pruską. Można ją zrekonstruować w formie **Wadangis*, z formantem *-ang-* od pruskiego rdzenia *wad-*.

— Pruski rdzeń *wad-* można łączyć z licznymi hydronimami litewskimi i litewskim wyrazem pospolitym *vādė* 'sucha bruzda; suche koryto, łożysko, które po dużych deszczach staje się rzeką', por. też lit. *vādaksnis* 'zakola rzeki, kręte odnogi, które w czasie deszczów i powodzi zalewa woda; miejsca, które zalewa woda'.

W języku pruskim istniał prawdopodobnie wyraz pospolity *vada-*, którego używano do określenia krętego obiektu wodnego, rzeki lub jeziora, mającego liczne zakola, zatoczki, które w czasie powodzi zalewała woda.

Spośród analizowanych nazw trzech obiektów: rzeki, jeziora i wsi, pierwotna jest nazwa jeziora, od niej utworzono nazwę rzeki i później wsi.